INSTITUTET FÖR PERSONAL- & FÖRETAGSUTVECKLING

Specialpedagogiska skolmyndigheten

En undersökning av avnämares tillfredsställelse med producerade läromedel för grundsärskolan år 7 – 10

IPF

Uppsala december 2009

Gunnar Hede

Institutet för Personal- och Företagsutveckling
Post- och besöksadress: IPF, Bredgränd 18, 753 20 Uppsala
Telefon: 018-57 20 50, Fax: 018-55 94 77, E-post: kundservice@ipf.se, Hemsida: www.ipf.se

Förord

Denna undersökning rörande avnämares tillfredsställelse med producerade läromedel för grundsärskolan år 7 – 10 har genomförts av Institutet för Personal- och Företagsutveckling AB (IPF) under senare delen av ht 2009. Ansvarig för undersökningen, genomförande och denna rapport är Gunnar Hede, seniorkonsult vid IPF.

Ett tack till alla lärare som har besvarat enkäten som ingår i undersökningen. Tack också till Bo Månson vid IPF som bidragit med värdefulla synpunkter på undersökningen.

Jag vill rikta ett särskilt tack till utvecklingssamordnare Lars Karlsson vid Specialpedagogiska skolmyndigheten utan vars hjälp denna undersökning inte hade kunnat genomföras. Lars har lagt ner ett stort arbete på att leta reda på e-postadresser och bidragit med mycket värdefulla synpunkter på enkätens utformning och alltid varit tillgänglig när jag haft frågor.

Uppsala januari 2010

Gunnar Hede
IPF

Innehåll

Sida

1 Bakgrund och syfte med undersökningen 1

2 Undersökningens genomförande 1

3 Svarsgruppen – Bortfall och beskrivning 2

4 Principer för resultatredovisningen 3

5 Kännedom om Specialpedagogiska skolmyndigheten och information om läromedel 4

6 Användning av läromedel utgivna av förlag eller av Specialpedagogiska skolmyndigheten 7

7 Innehåll, språk, form och anpassning 8

8 Svarsgruppens övriga synpunkter 13

9 Kommentarer och sammanfattning av undersökningens tydligaste resultat 14

1 Bakgrund och syfte med undersökningen

Specialpedagogiska skolmyndigheten bildades den 1 juli 2008 för statens samlade stöd i specialpedagogiska frågor.

Myndighetens insatser syftar till att barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättningar ska få en utveckling och utbildning som präglas av likvärdighet, delaktighet, tillgänglighet och gemenskap. Specialpedagogiska skolmyndighetens uppgift är att ge specialpedagogiskt stöd till skolhuvudmän, främja tillgången på läromedel, driva specialskolor för vissa elevgrupper och fördela statsbidrag till studerande med funktionsnedsättningar och till utbildningsanordnare. Det övergripande uppdraget är att alla ska ges möjlighet att nå målen för sina studier och utbildning. Inom läromedelsområdet har Specialpedagogiska skolmyndigheten till uppgift att främja utveckling och anpassning av läromedel för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. En av dessa målgrupper är elever i särskolan.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vände sig till IPF under hösten 2009 för att få en belysning av hur avnämare uppfattar läromedelssituationen för år 7 – 10 i grundsärskolan. Undersökningen genomfördes av IPF[1] under senare delen av hösten 2001.

Syftet med undersökningen formulerades på följande sätt:

- Att förbättra läromedelssituationen för grundsärskolans år 7-10.
- Att få underlag för att kunna visa behovet av och kvalitén i det vi gör för huvudmannen (regeringen).
- Att få en bild av behovstäckningen av läromedel för grundsärskolans år 7-10.
- Att få en bild av pedagoger i särskolans kännedom om myndigheten samt specifikt dess läromedelsuppdrag.
- Att ge underlag för att skapa en bild av läromedelsavdelningens styrkor och förbättringsområden avseende verksamheten som riktar sig mot grundsärskolan och specifikt dess år 7-10.

2 Undersökningens genomförande

Totalt tillfrågades 229 informanter genom en webbenkät. Informanterna är pedagoger från grundsärskolor som drivs i kommunal regi och som friskolor i Mellersta regionen och i Göteborgs stad. Innan enkäten gick ut testades frågorna på en grupp från läromedelsavdelningen, därefter gjordes vissa smärre korrigeringar. Läromedelsenheten vid Specialpedagogiska myndigheten svarade för att sammanställa mailadresserna till enkätgruppen. Enkäten påbörjades den 17/11 och avslutades den 16/12 efter tre påminnelser.

Enkäten innehöll följande frågeområden:

- Bakgrundsfrågor
- De svarandes kännedom om specialpedagogiska myndigheten
- Användning av läromedel utgivna av förlag eller av Specialpedagogiska skolmyndigheten
- Inställning till tillgängliga läromedels innehåll, språk, och form
- Anpassning av tillgängliga läromedel

[1] IPF ägs av Uppsala universitet och arbetar med universitetens s.k. tredje uppgift, vilken innebär att fungera som en länk mellan forskning och praktik. IPF vill på ett lättillgängligt sätt föra ut vetenskapligt baserad kunskap till privata, offentliga och ideella organisationer. En utförlig beskrivning av företaget finns på WWW.ipf.se.

I enkäten gjordes ingen avgränsning med avseende på producent av läromedel eller typ av läromedel.

Totalt innehöll enkäten 84 frågor (alla frågor skulle dock inte besvaras av samtliga tillfrågade). Flertalet frågor i enkäten var konstruerade som flervalsfrågor med femgradiga skalor. På fem frågor hade de tillfrågade möjlighet att formulera sina egna svar.

4 Svarsgruppen – Bortfall och beskrivning

Av de 229 utskickade enkäterna besvarades 74. Efter bortrensningar av felaktiga adresser eller andra felaktigheter som t ex att de tillfrågade inte undervisade på år 7 – 10 eller att kommunen inte bedrev någon undervisning för särskolan återstod 198 tillfrågade. Detta innebär en svarsfrekvens på ca 37 %. Förmodligen fanns fler felaktigheter i mailadresserna bland dem som inte svarat och som vi därför inte har kunnat få grepp om. Vi återkommer till svarsfrekvensen och undersökningens tillförlitlighet i rappotens avslutande avsnitt.

I följande två diagram beskrivs storleken på de kommuner som de svarande kommer från samt vilken funktion man har i undervisningen (i båda diagrammen används absoluta tal).

1. Hur många personer bor inom kommunen där din skola är belägen?

Antal respondenter: 67

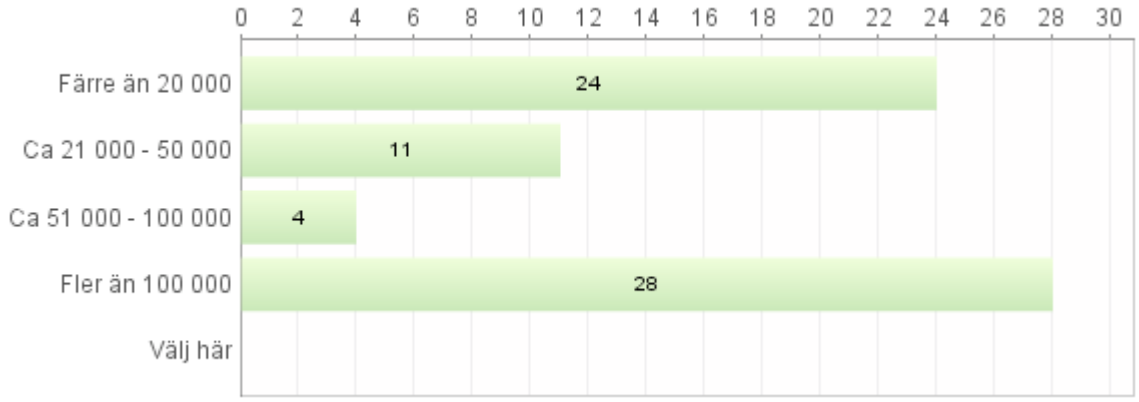

2. Vilken funktion har du i undervisningen i grundsärskolans år 7-10?

Antal respondenter: 70

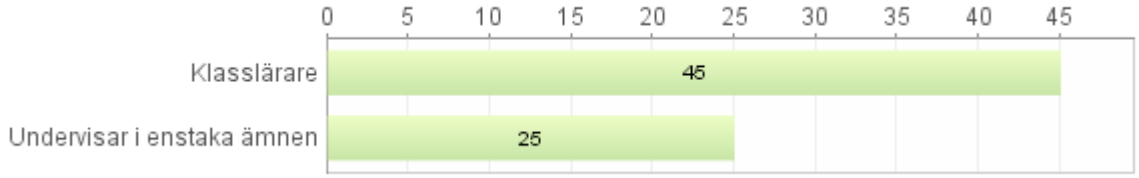

Vi kan konstatera att flertalet svarande kommer från stora och små kommuner samt att den största delen är klasslärare.

Av följande diagram framgår in absoluta tal i vilket eller vilka ämnen de svarande undervisar.

3. Vilka eller vilket ämne undervisar du i på grundsärskolans år 7-10?

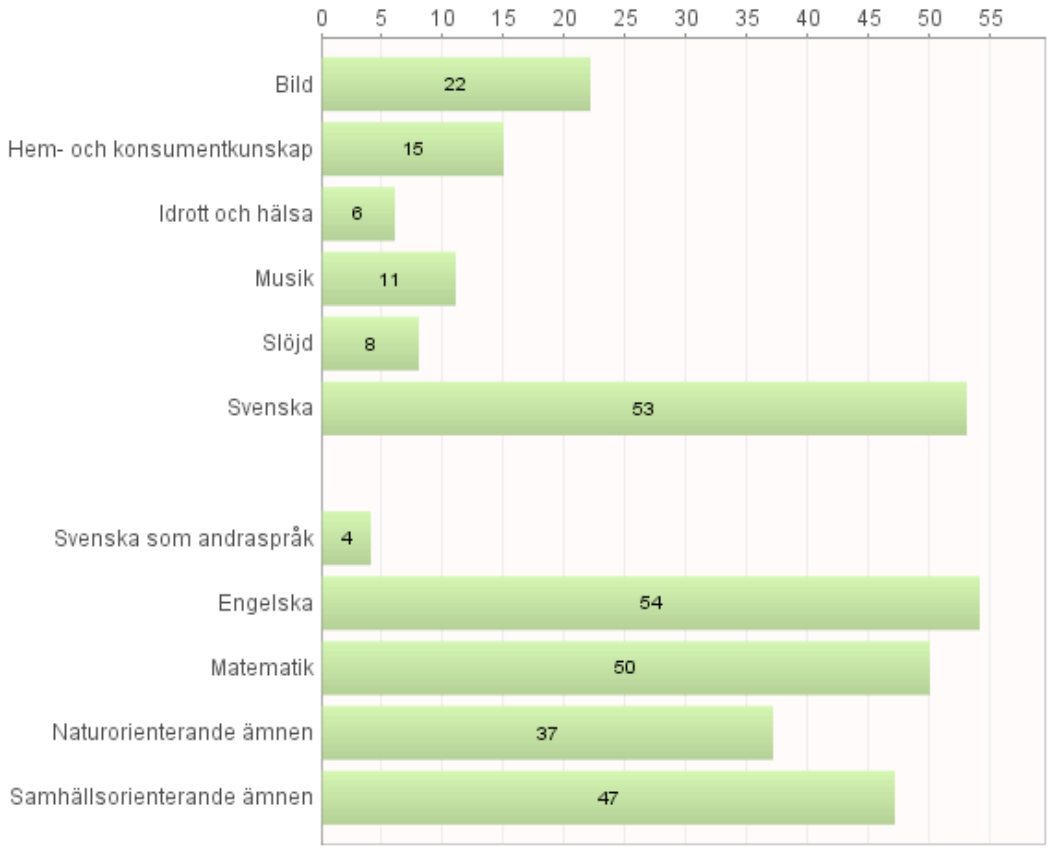

De tre största grupperna av svarande, ca 50, undervisar i svenska, engelska och matematik. Ytterligare större grupper är de som anger att de undervisar i naturorienterande (37) och samhällsorienterande ämnen (47). Endast ett fåtal anger att man undervisar i svenska som andraspråk, idrott och hälsa samt slöjd.

3 Principer för resultatredovisningen

I denna rapport redovisas svarsfördelningarna i huvudsak i absoluta tal om inte annat anges. Detta görs av den anledningen att en procentuell fördelning i vissa fall skulle bli mycket missvisande. På vissa frågor skulle ett litet antal svarande få mycket höga procenttal. Att vissa frågor har ett litet antal svarande är inget konstigt eftersom man ombetts att hoppa över vissa frågor beroende på i vilka ämnen man undervisar eller hur man besvarat en föregående fråga, t ex om man besökt myndighetens hemsida eller ej.

För att kunna göra vissa jämförelser har i stället för den procentuella fördelningen ett medelvärde på de femgradiga skalorna räknats ut. Var observant på att medelvärdena som framgår av kolumnen ”Medel” ibland är beräknade på mycket olika antal svarande och därför inte alltid medger rättvisande jämförelser. I tabellerna anges alltid antalet svarande på respektive fråga i kolumnen ”Total”. De medelvärdesjämförelser som kan göras är i allmänhet mellan de större svarsgrupperna. När jämförelser görs i texten gäller det endast frågor där minst 9 personer från jämförelsegrupperna har besvarat frågan.

I tabeller och figurer redovisas den totala svarsgruppen. Uppdelningar på olika svarsgrupper har gjorts, ett par av dessa redovisas i bilagorna. När olika svarsgrupper, som t.ex. klasslärare och ämneslärare skiljer sig markant åt i sina bedömningar kommenteras detta i texten. Svaren på de öppna frågorna redovisas i kategorier, svaren i sin helhet framgår av bilagor.

5 Kännedom om Specialpedagogiska skolmyndigheten och information om läromedel

Tretton frågor har rört kännedom om Specialpedagogiska skolmyndigheten och information om läromedel.

De två första av dessa frågor rör kännedom om Specialpedagogiska skolmyndigheten och kännedom om myndighetens läromedelsverksamhet.

4. Kännedom om Specialpedagogiska skolmyndigheten.
1=Inte alls 5=Mycket väl

	1	2	3	4	5	Total	Medel
Hur väl känner du till Specialpedagogiska skolmyndighetens verksamhet?	2	5	10	13	8	38	3,5
Hur väl känner du till läromedelsverksamheten inom Specialpedagogiska skolmyndigheten?	3	7	17	24	8	59	3,5

Av tabellen framgår att i stort sett hälften av de svarande inte har besvarat frågan om kännedom om myndigheten. Medelvärdet på frågan ligger på den positiva sidan av skalan (3,5). Något fler har besvarat frågan om kännedom om läromedelsverksamheten. Även här ligger medelvärdet på den positiva sidan av skalan (3,5). Ytterst få anger att man inte alls känner till myndigheten och läromedelsverksamheten.

En större andel klasslärare jämfört med ämneslärarna känner till både myndigheten i stort och läromedelsverksamheten.

I en fråga i enkäten ombads de svarande att värdera olika källor för information om läromedel.

5. Hur viktiga är följande källor för dig då du skaffar dig information om läromedel för grundsärskolans år 7-10?
1=Inte alls viktiga 5=Mycket viktiga

	1	2	3	4	5	Total	Medel
Kollegor	1	2	10	28	16	57	4
Kommersiella förlag (genom kataloger, informationsmaterial, hemsidor, personliga kontakter eller andra sätt)	0	5	14	24	21	64	4
Specialpedagogiska skolmyndigheten (genom katalogen, informationsmaterial, hemsidor, personliga kontakter eller andra sätt)	2	5	18	15	16	56	3,7
Allmänna utställningar, mässor, konferenser eller liknande	5	8	19	16	15	63	3,4
Andra källor	2	2	8	10	3	25	3,4

Vi kan konstatera att de källor som anses vara mest viktiga är kollegor och information från kommersiella förlag tätt följt av Specialpedagogiska skolmyndigheten som informationskälla.

Med ett undantag föreligger inga större skillnader mellan klasslärare och ämneslärare hur man bedömer olika informationskällor. Skillnaden gäller information genom Specialpedagogiska skolmyndigheten där klasslärarna anser detta mer viktigt än ämneslärarna.

De övriga källor för information man angett framgår av kategoriseringen på följdfrågan till dem som markerat ”Andra källor”.

6. Om du markerat ”Andra källor” på frågan ovan. Ange i så fall vilka.

- Går ut på nätet för att söka information (Googlar/Kommunens informationssida)
- Andra media än nätet (Tidningar/Tv/Program från utbildningsradion/Annons i lärartidningen/etc.)
- Föreläsningar/Utbildningar/Skolmässor
- Studiebesök (Specialkontor/Andra skolor).

Fyra frågor rörde myndighetens hemsida. Först kan vi se hur många som svarat att man besökt hemsidan.

7. Har du besökt Specialpedagogiska skolmyndighetens hemsida för att söka eller köpa läromedel för grundsärskolans år 7-10?

Antal respondenter: 71

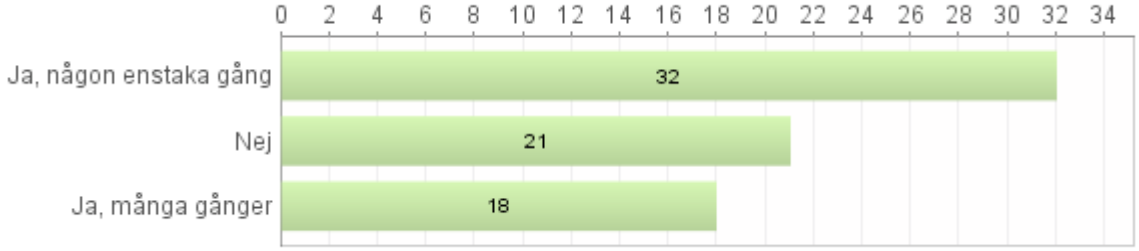

Diagrammet visar att 50 av 71 svarande på frågan har besökt hemsidan. Betydligt större andel klasslärare har besökt hemsidan jämfört med ämneslärarna. De som svarat med något av ja-alternativen ombads att även besvara frågorna 8 och 9.

8. Hur bedömer du följande utifrån dina erfarenheter av Specialpedagogiska skolmyndighetens hemsida?

1=Instämmer inte alls 5=Instämmer helt

	1	2	3	4	5	Total	Medel
Sidan är lätt att hitta på	0	3	14	15	1	33	3,4
Jag har hittat information om det jag sökt	1	4	17	20	2	44	3,4
Jag har fått hjälp att välja lämpliga läromedel för grundsärskolans år 7-10	5	6	18	7	2	38	2,9

Man anser i allmänhet att sidan är lätt att hitta på och att man har hittat den information man sökt. Ett något sämre omdöme erhålls på frågan om har fått hjälp att välja lämpliga läromedel för grundsärskolans år 7-10

Svaren på frågan om man beställt läromedel via myndighetens hemsida framgår av följande diagram.

9. Har du via hemsidan beställt läromedel för grundsärskolans år 7-10?

Antal respondenter: 51

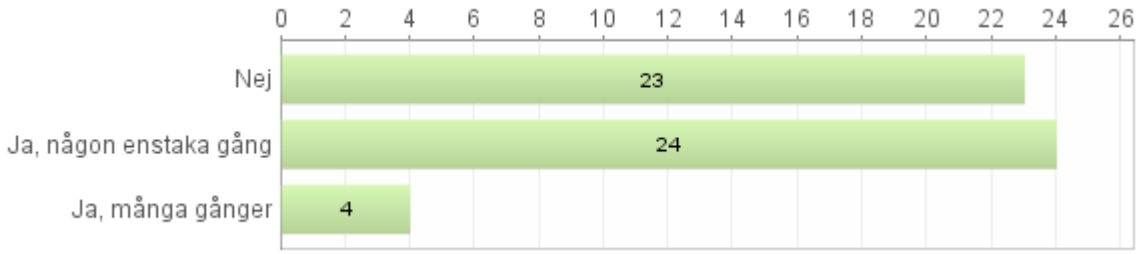

Av 52 svarande har 28 någon gång beställt läromedel via hemsidan. Fyra svarande anger att man beställt läromedel många gånger. Ingen av ämneslärarna anger att man beställt läromedel många gånger.

Av följande diagram framgår hur många av de svarande som besökt någon eller några av myndighetens permanenta läromedelsutställningar.

10. Har du besökt Specialpedagogiska skolmyndighetens permanenta läromedelsutställningar för att informera dig om läromedel för grundsärskolans år 7-10?

Antal respondenter: 71

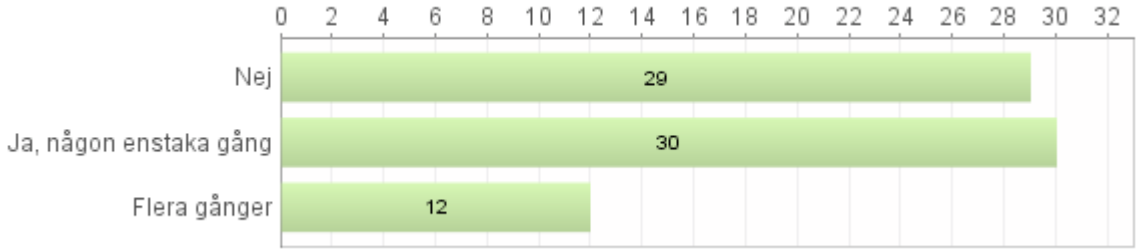

Totalt har flertalet svarande besökt någon eller några av de permanenta läromedelsutställningarna. Dessa ombads att även besvara fråga 11.

När man jämför svarande från de mindre kommunerna med stora kommuner ser man att lärare från mindre kommuner i mindre utsträckning har besökt de permanenta läromedelsutställningarna.

11. Hur bedömer du följande utifrån dina erfarenheter av Specialpedagogiska skolmyndighetens utställningar?

1=Instämmer inte alls 5=Instämmer helt

	1	2	3	4	5	Total	Medel
Utställningar innehåller läromedel som är relevanta för mina elever	2	5	9	9	4	29	3,3
Jag har hittat läromedel inom de områden som jag sökt läromedel	3	8	13	13	3	40	3,1
Jag har blivit kompetent bemött vid mina besök	0	3	6	8	9	26	3,9
Jag har fått hjälp att välja lämpliga läromedel för grundsärskolans år 7-10	2	11	8	11	3	35	3,1

Framförallt menar man att man blivit kompetent bemött av personalen vid sina besök. Av tabellen framgår att även medelvärdena på de övriga frågorna om utställningarna ligger på den positiva sidan av skalorna.

6 Användning av läromedel utgivna av förlag eller av Specialpedagogiska skolmyndigheten

När det gäller användning av läromedel utgivna av förlag eller Specialpedagogiska skolmyndigheten i undervisningen har man först ämnesvis skattat i hur stor utsträckning man använder läromedel utgivna av förlag eller Specialpedagogiska skolmyndigheten. Observera att antalet svarande på respektive fråga, vilket framgår av kolumnen ”Total”, skiftar starkt mellan ämnena. Detta beror på att de svarande även har kunnat markera svarsalternativet ”Är ej mitt ämne”. Var därför observant på att medelvärdena har beräknats på mycket olika antal svarande. Detta gäller samtliga frågor där man gjort ämnesvisa bedömningar.

12. Skatta i hur stor utsträckning du använder läromedel utgivna av förlag eller Specialpedagogiska skolmyndigheten i din undervisning i följande ämnen?
1=I mycket liten utsträckning 5=I mycket stor utsträckning

	1	2	3	4	5	Total	Medel
Bild	16	2	4	1	0	23	1,6
Hem- och konsumentkunskap	7	3	1	3	0	14	2
Idrott och hälsa	5	1	0	0	0	6	1,2
Musik	7	2	1	0	0	10	1,4
Slöjd	7	1	1	0	0	9	1,3
Svenska	6	12	15	19	3	55	3
Svenska som andraspråk	2	1	2	2	0	7	2,6
Engelska	12	8	10	20	5	55	3
Matematik	4	11	14	19	6	54	3,2
Naturorienterande ämnen	5	8	16	6	3	38	2,8
Samhällsorienterande ämnen	9	8	20	6	4	47	2,7

Jämförelsevis tycks man i något högre grad (medelvärden mellan 2,7 och 3,2) använda sig av förlagsproducerade läromedel i ämnena matematik, svenska, naturorienterande ämnen och samhällsorienterande ämnen. Inom de ämnen där vi också har ett mindre antal svarande är medelvärdena i allmänhet låga vilket kan tyda på att man inom t ex idrott och hälsa, musik, slöjd och bild i lägre utsträckning använder sig av förlagsproducerade läromedel. I de ämnen där grupperna klasslärare och ämneslärare har tillräckligt antal svarande för att göra meningsfulla jämförelser förekommer inga större skillnader mellan grupperna.

Ett frågeområde med fyra frågor berörde orsakerna till att man inte använder förlagsproducerade läromedel.

13. I de fall du inte använder läromedel utgivna av förlag eller Specialpedagogiska skolmyndigheten i din undervisning, skatta orsakerna till detta.
1=I mycket liten utsträckning 5=I mycket stor utsträckning

	1	2	3	4	5	Total	Medel
Jag föredrar att arbeta med egna producerade läromedel framför förlagsproducerade läromedel	13	13	22	14	3	65	2,7
Jag har svårt att finna förlagsproducerade läromedel som svarar mot det spann som finns i min undervisningsgrupp	5	5	14	14	26	64	3,8
Jag har svårt att finna åldersadekvata läromedel	4	6	15	15	21	61	3,7
Det krävs för stor anpassning av de förlagsproducerade läromedlen för att de ska vara användbara	4	7	21	15	14	61	3,5

Svaren på ovanstående frågor pekar på att det är svårt att finna läromedel som svarar mot spannet i elevgrupperna, att det är svårt att finna åldersadekvata läromedel och att det krävs för stor anpassning av de förlagsproducerade läromedlen för att de ska vara användbara. Det tycks däremot inte vara helt självklart att man föredrar att arbeta med egna producerade läromedel framför förlagsproducerade läromedel.

Inte heller på de här frågorna tycks det finnas några skillnader mellan ämneslärare och klasslärare.

7 Innehåll, språk, form och anpassning

Två frågor vardera har ställts om innehåll, språk och form. En flervalsfråga där man ämnesmässigt gjort skattningar, samt en öppen fråga. Frågeavsnittet avslutades med en fråga rörande i vilken grad man i olika ämne behöver anpassa förlagsproducerade läromedel.

Svarsfördelningen på skattningar av i vilken utsträckning man anser att läromedlen är adekvata för eleverna utifrån innehåll framgår av följande tabell.

14. I hur stor utsträckning anser du att de läromedel du använder, som är utgivna av förlag eller av Specialpedagogiska skolmyndigheten, är **adekvata för dina elever utifrån innehåll**?
1=I mycket liten utsträckning 5=I mycket stor utsträckning

	1	2	3	4	5	Total	Medel
Bild	3	3	8	2	0	16	2,6
Hem- och konsumentkunskap	2	2	7	2	1	14	2,9
Idrott och hälsa	3	2	1	0	0	6	1,7
Musik	3	2	3	0	0	8	2
Slöjd	3	2	2	0	0	7	1,9
Svenska	1	7	26	15	4	53	3,3
Svenska som andraspråk	0	2	2	1	2	7	3,4
Engelska	3	12	23	14	4	56	3,1
Matematik	2	8	20	17	4	51	3,3
Naturorienterande ämnen	2	5	23	5	2	37	3
Samhällsorienterande ämnen	5	7	24	7	3	46	2,9

De ämnen där man bedömt läromedlen som mest adekvata för eleverna med avseende på innehåll (medelvärden över 3,0) är svenska, engelska, matematik och naturorienterande ämnen. Dessa ämnen följs tätts av samhällsorienterande ämnen (2,9).

Svaren på frågan om allmänna synpunkter på innehållet har delats upp i svar som har att göra med barnsligt/åldersanpassning, det stora spannet, träningsskolan, ”klippa ihop”/inspiration, ämnesanknutna svar och övrigt.

15. Har du några allmänna synpunkter på innehåll i läromedel för år 7 – 10 i särskolan?

Barnsligt/Åldersanpassning

- Svårt att få lätt skönlitteratur som är anpassat utifrån ålder och läsförmåga
- Vi behöver läromedel på lite högre nivå som inte är barnsliga!
- För barnsligt.
- Ibland är läromedlen barnsligt utformade, t.ex. med tema såsom djur och liknande. Tyvärr innehåller de också ibland för mycket färg/mönster. De förutsätter ibland även att jag som lärare sitter bredvid och förklarar uppgifter, vilket är svårt i min verksamhet.
- Det är svårt att hitta läromedel som är på rätt nivå men inte för barnsliga då eleverna är väldigt känsliga för just detta. Ingen i år 7-9 vill läsa småbarnstexter eller räkna godisar...
- Mer anpassat till ålder och vad ungdomar är intresserade av, inte för barnsligt när man är på högst.
- Väldigt svårt att hitta material som är lätt men ändå inte för barnsligt för våra grundsärskoleelever.
- Om innehållet i t.ex. matte skall passa en elev som går på högstadiet, är de oftast för barnsligt presenterade. Vi kanske måste använda materiel från årskurs tre...
- Man vill ta upp ämnen som är adekvata för ålderskategorin men ofta blir texten, språket och uppgifterna för svåra.
- Behöver vara mer vardagsanknutet. Materialet behöver vara på rätt nivå utan att vara barnsligt. Handla om personer i deras egen ålder.
- Ofta går läromedel alldeles för fort fram och är ofta "barnsligt". Det är svårt att hitta material som är kvar i samma moment och även återkommer (gäller främst matte). Läsläror och lättlästa böcker för ungdomar är svårt att hitta.

Det stora spannet

- Gör ett stort spann på läromedlet för att det ska finnas alternativ för alla.
- Finns alldeles för lite för särskolan i de högre årskurser när det gäller SO-NO-ämnen. vi efterlyser också "lightvarianter" i dessa ämnen. Materialet behöver också finnas för tonåringar.
- Det behövs stor spridning (Från elever som precis kan ta sig igenom en text till elever som ligger strax under grundskolenivå.
- När det finns bra material är det på låg nivå. Jag har flera elever som är nära grundskolans nivå och då finns lite material att tillgå.

Träningsskolan

- Ert material passar bättre på träningssärskolan.
- Vi anser att det finns mycket lite i Specialpedagogiska att välja på till våra elever i 7-10:an på grundsär, då mycket vänder sig till träningsskolan.
- Mycket av det material som finns är anpassat till träningsskolan.

”Klippa ihop”/inspiration

- Plockar material från alla möjliga håll. Bl.a. från spec.ped. inst.
- Jag använder oftast material för grundskolan och plockar från olika förlag. det material som är anpassat för särskolan är ofta på en lägre nivå än vad "mina" elever klarar.
- De förlagsproducerade kan man bara använda till inspiration.
- Kopieringsmaskinen är det enda som går.

Ämnesanknutna svar

- Det finns väldigt lite material i SO och NO, som är anpassade efter särskolans kursplaner.
- Nya läromedel som täcker vad eleverna bör SO/No kunna finns inga nya moderna bra. Vad är viktigt för livet????
- Bör följa våra kursplaner.
- Idéer i Teknik.
- I So och No blir det ofta alltför informationsspäckat. Jag gillar dock Sits So-serie (Sveriges historia).
- Matteböckerna borde göras om med adekvata läsuppgifter blandat med successiv stegring och många övningar på hur man räknar. Miniräknarövningar behövs inom särskolan.(Inte barnsliga).
- Engelska: Där rör jag mig på år 4 nya material med små stycken och arbetsbok behövs. Layouten skall vara tydlig och övningarna upprepas. CDskiva? Svenska är lättare att hitta.
- Jag saknar bra material inom vissa delar exv. om kommunens styrande, religioner. Ibland känns inte materialet anpassat till kursplanens ämnesinnehåll.
- Socialt innehållande uppgifter och träningsmetoder.
- Svårt att hitta vettigt idrottsundervisningsmaterial i form av läromedel.

Övrigt

- Lätt och roligt att använda.
- Har nyss tagit över en särskolegrupp. Finns inga pengar att köpa nytt material för och det material som finns är mkt dåligt, inte mkt från er så jag är inte så insatt i vad som finns och dess innehåll.
- Jag går snart i pension och har många idéer om hur man skulle lägga upp läromedel med praktiska tips insprängda. Synd bara att ni inte tar vara på all den kunskap som finns i vårt land. Jag har jobbat 42 år med spec. undervisning på golvet och det är en stor upplevelse.
- Större utbud.

Av följande tabell får vi en uppfattning av hur de svarande bedömt hur adekvata läromedlen är för eleverna utifrån språk.

16. I hur stor utsträckning anser du att de läromedel du använder, som är utgivna av förlag eller av Specialpedagogiska skolmyndigheten, är adekvata för dina elever utifrån **språk**?
1=I mycket liten utsträckning 5=I mycket stor utsträckning

	1	2	3	4	5	Total	Medel
Bild	4	2	4	1	0	11	2,2
Hem- och konsumentkunskap	0	5	4	1	0	10	2,6
Idrott och hälsa	3	1	2	0	0	6	1,8
Musik	4	0	4	1	0	9	2,2
Slöjd	2	1	4	1	0	8	2,5
Svenska	1	7	25	21	0	54	3,2
Svenska som andraspråk	0	2	1	3	1	7	3,4
Engelska	2	13	19	18	2	54	3,1
Matematik	0	12	19	20	0	51	3,2
Naturorienterande ämnen	2	7	19	8	0	36	2,9
Samhällsorienterande ämnen	4	8	21	10	1	44	2,9

De förlagsproducerade läromedel som används bedöms vara mest språkligt adekvata inom ämnena svenska, engelska och matematik. Även natur- och samhällsorienterande ämnen får en någorlunda hygglig bedömning även om medelvärdena ligger strax under 3,0. I svenska och matematik finns en svag tendens till att ämneslärarna gör en mer negativ bedömning.

De allmänna synpunkterna på hur man bedömer läromedlens språkliga anpassning har delats upp i fyra kategorier; inte så mycket text, enklare text, för barnsliga texter och övriga kommentarer.

17. Har du några allmänna synpunkter när det gäller **språklig anpassning** av läromedel för år 7 – 10 i särskolan?

Inte så mycket text

- Läromedel med så lite text som möjligt, då flera knappt kan läsa.
- För mkt text, för svåra ord.
- Lättbegriplig ej för mycket text, stor text ibland bilder.
- För långa stycken.
- Ibland för långa textpartier, för litet radavstånd, för långa ord... får alltså läsa igenom och redigera för varje elev.
- I mellanstadiets böcker är det för mycket text.

Enklare text

- Enklare, sakligt och tydligt språk.
- Bildspråk och enklare bildtext kan fungera.
- Högstadiets böcker är ofta alldeles för svåra.
- Självklart enkel, lättförstålig text, utan svåra ord.
- För långa komplicerade meningar.

För barnsliga texter

- För barnsligt.
- Det material i Svenska, som är anpassat efter elever som har svart att läsa är ofta gjorda för yngre barn. De är för barnsliga!
- I stort sett för barnsliga texter.
- För de högre åren är det sämre språkanpassning.
- Språket/innehållet bör anpassas så att tonåringar känner igen sig i vardagen (gäller elever som klarar av ganska mycket själva)

Övrigt

- Det är svårt att avgöra var någonstans mina elever befinner sig språkligt. Jag får prova mig fram.
- De material som finns i spec. läromedel är sådan kommunikation som våra elever inte har svårigheter med. De material vi använder oss av är språkanpassade utifrån våra elevers behov.
- Engelskan ska finnas mer att välja bland.
- Att jag kan hitta läromedlet på nätet, översatt till elevens hemspråk alternativt hitta läromedlet i sin helhet som jag sedan kan använda talsyntes till.
- Jag väljer läromedel som har "bra" språk. Eftersom jag använder mycket av grundskolan material blir just No och So svårt men där tycker jag att SPSM har bra alternativ.

18. I hur stor utsträckning anser du att de läromedel du använder, som är utgivna av förlag eller av Specialpedagogiska skolmyndigheten, är adekvata för dina elever utifrån form (t ex text, ljud, bild)?

1=I mycket liten utsträckning 5=I mycket stor utsträckning

	1	2	3	4	5	Total	Medel
Bild	6	1	5	2	0	14	2,2
Hem- och konsumentkunskap	2	3	4	3	0	12	2,7
Idrott och hälsa	3	1	2	0	0	6	1,8
Musik	4	0	5	0	0	9	2,1
Slöjd	2	1	3	0	0	6	2,2
Svenska	2	8	26	15	2	53	3,1
Svenska som andraspråk	0	3	0	3	1	7	3,3
Engelska	3	10	23	13	2	51	3
Matematik	2	13	20	13	2	50	3
Naturorienterande ämnen	4	6	17	8	1	36	2,9
Samhällsorienterande ämnen	8	6	17	11	1	43	2,8

Många medelvärden på ovanstående frågor om läromedlens ”form” ligger på den negativa sidan av den femgradiga skalan.

När det gäller engelska tycks ämneslärarna i högre grad mena att läromedlen är mer adekvata vad gäller utformning.

På frågan om synpunkter på utformning har svaren delats upp på sådant som har att göra med ej åldersadekvat, bilder, text/layout och övrigt. Åldersanpassning återkommer dock i flera kategorier.

19. Har du några allmänna synpunkter på utformningen (t ex text, ljud, bild) av läromedel för år 7 – 10 i särskolan?

Ej åldersadekvat

- Det är ofta så att materialet ser väldigt barnsligt ut.
- Inte för barnsliga bilder och texter.
- För läsande särskoleelever är ofta layouten för barnsligt stor.
- Ibland vill inte eleverna använda materialet då det är för "barnsligt". De vill ha så likt högstadiet som möjligt. Detta skulle även underlätta för de elever som går integrerade i klass.
- Kan tycka att jag saknar läromedel för dem som inte kommit så långt utan att de blir lite "barnslig" layout.

Bilder

- Många barnsliga bilder som ej är anpassade till tonåringar.
- Bilder som tonåringar gillar.
- Rörigt, många bilder, otydliga bilder.
- Bilderna i materialen är ofta riktat till mindre barn och ej till tonåringar.
- Får inte vara barnsliga bilder! Inte för "plottrigt", inte för mycket på varje sida.
- Gärna någon stor bild.

Text/layout

- Texten är liten i t.ex. Arbetsboken till Gleerups ordlista. Häftet kan i stället vara i A4-format.? Texten ska ha ett enkelt typsnitt och ganska stora bokstäver.
- För stor eller för liten text.
- För liten text.
- Lite större typsnitt.
- Breda marginaler och bredare radavstånd.
- Bra med läromedel där varje sida inte innehåller för mkt text eller bilder. Gärna ganska rena sidor, där det är lätt att tillgodogöra sig informationen.
- Det får inte se för rörigt ut på sidan! Inte för många uppgifter på varje sida.

Övrigt

- Strukturerade program med "belöning" behövs.
- Arbetsuppgifter med många övningar på samma tema.
- Läromedel bör inte innehålla årskurs-nr.
- Ljud är ofta störande. Lyssna är svårt för många. Dator lättare.
- Det är bra att anpassa dessa på samma sätt som för de elever med läs- och skrivsvårigheter.
- I SO finns det inte bra material över huvud taget. Det vore bra om det var en liten kort text (med ganska stor text), sedan några frågor som ska besvaras i samma bok, sedan lite mer text med frågor till osv. Det vore bra om man kunde få arbetsmaterialet i två eller tre nivåer (efter utvecklingsnivå på individer) också, dvs. att en elevgrupp kan hålla på med samma område, men att det är mer text och frågor i vissa böcker.
  I biologi finns det bra pärmar med studiefrågor, men det finns ingen text att söka efter svaren i. Fler laborationspärmar/arbetsböcker eftersöks. Det får gärna vara med lite enkla fakta och arbetsfrågor till.

Den avslutande frågan inom detta frågeområde handlade om i vilken utsträckning man behöver anpassa läromedlen i de olika ämnena för att de skall vara användbara för eleverna.

20. I hur stor utsträckning behöver du anpassa de läromedel du använder, som är utgivna av förlag eller av Specialpedagogiska skolmyndigheten, för att de ska vara användbara för dina elever?
1=I mycket liten utsträckning 5=I mycket stor utsträckning

	1	2	3	4	5	Total	Medel
Bild	3	0	5	4	1	13	3
Hem- och konsumentkunskap	3	0	4	4	2	13	3,2
Idrott och hälsa	1	1	1	3	0	6	3
Musik	2	1	2	4	0	9	2,9
Slöjd	0	0	4	2	1	7	3,6
Svenska	3	5	21	17	5	51	3,3
Svenska som andraspråk	0	1	2	3	2	8	3,8
Engelska	6	8	13	15	8	50	3,2
Matematik	2	6	17	14	11	50	3,5
Naturorienterande ämnen	2	3	13	11	7	36	3,5
Samhällsorienterande ämnen	3	3	15	14	9	44	3,5

Vi kan konstatera att man, inom i stort sett samtliga ämnen, anser att man i stor utsträckning måste anpassa sina läromedel för att de skall vara användbara för eleverna . Inom de ämnen med flest antal svarande är det mest påtagligt i matematik, naturorienterande ämnen och samhällsorienterande ämnen.

8 Svarsgruppens övriga synpunkter

Enkäten avslutades med en öppen fråga där de svarande ombads att ha övriga synpunkter på läromedelssituationen för grundsärskolan år 7 -10. Även om svaren i flera fall berör flera grupper av svar så har dessa delats upp i grupper som har att göra med åldersanpassning/åldersspannet/kunskapsspannet, form, ämnesanknutna svar och övrigt.

21. Här vill vi gärna ha dina övriga synpunkter på läromedelssituationen för grundsärskolan år 7 -10.

Åldersanpassning/Åldersspannet/Kunskapsspannet

- Det är svårt att hitta bra och anpassat material för grundsärelever på högstadiet, då nivån antingen är för hög och vi då måste arbeta om det, eller också ligger det på en för låg, barnslig nivå utifrån de mål som ska uppnås i kursplanen.
- Jag skulle vilja ha läromedel som är direkt anpassat för år 7 och så vidare, som bygger på det de lärt sig I-tidigare år. Risken i åldersblandade grupper, som vi ju generellt har på grundsär, är att eleverna får höra samma om och om igen. Vi har också en kursplan som är inaktuell, men som småningom kommer ut i aktuell form.
- Jag efterlyser texter att läsa, med lätt text, med ett "vuxet" innehåll.? Texter med lättare text är för "barnslig".
- Läromedel ska vara utformat så att elever på högstadienivå vill arbeta med materialet och inte tycker det är "barnsligt".
- Finns väldigt dåligt med uppdaterade intressanta idéer och halvfabrikat. Även om det ska vara anpassat så måste det ligga i tiden.
- Då jag använder väldigt få läromedel i bokform var det väldigt svårt att svara på ett sätt som ger några upplysningar. Det jag känner när jag söker läromedel är att de oftast är för svåra om de inte är för barnsliga.
- Önskar läromedel med åldersadekvat innehåll. Fler läromedel som handlar om att vara funktionshindrad och att det tas upp på ett bra sätt.
- Det är lättare att finna bra läromedel inom matematiken för den är mer konkret och logisk och det finns mer åldersadekvat material upplever jag som lärare. Däremot är det svårt att finna åldersadekvat läromedel i svenska för
  år 7- 10. Om man t.ex. har elever som precis knäckt läskoden. Böckerna är oftast för "barnsliga", de vill ha lättlästa böcker som handlar om "tonåringar" när de går på högstadiet.
- Här finns det mycket att göra på alla plan. Någon sorts baslärömedel bör finnas samlat. Som det är nu ägnar jag många timmar varje vecka åt att leta/ tillverka adekvata läromedel till varje elev. Problemet är ju att spridningen är så stor.
- Det är svårt att hitta bra och anpassat material. Endera ligger det på en för hög nivå eller på en för låg nivå. Vi använder oss ofta av tips från andra kollegor på grundskolan, och lånar även material därifrån som vi arbetar om, eftersom utbudet är litet.
- På vår skola tycker vi att det alltid är svårt att hitta bra, tydligt, utvecklings/ålderssadekvat och anpassat material för elever med lindrig utvecklingsstörning. Därför går mycket tid till att göra eget material.
- Det jag känner är att det kan saknas material på en lägre kunskapsnivå, men som anpassas efter att eleverna är exempelvis 15, 16 år. Det blir lätt "barnsligt" material.
- Man vill gärna kunna prata runt samma tema i klassen. Då behövs det en stor spridning av material runt samma tema så man kan anpassa till varje elevs förmåga att lösa uppgifter och förstå text.

Form

- Utifrån de allmänna kunskaper borde vara parallella läromedels material som ännu mer enklare samt kombinerade med bilder och relevant text.
- Mycket bildstöd, ej för mycket på varje sida, helst ska eleven kunna arbeta direkt i boken utan att behöva ha något extra skriv eller räknehäfte som de ska skriva i.
- Mer läromedel med ljud och bild (Daisy ljud & bild är ett bra exempel).
- Trevligt och lite roligt upplagda uppgifter. Gärna med lite färg).

Ämnesanknutna svar

- Jobbar på gy.sär. på mat och boende. Det behövs matrecept med bilder !!!!!
- Saknar bra material för svenska som andraspråk.
- I SO måste det absolut komma ut mer material!
  NO är också ett område där det behövs mer material.
  Svenskamaterialet får inte vara för barnsligt, men enkelt!
  Saknar material i engelska, som inte är för rörigt, men som passar för elever som är på åk 4-5 nivå.

Övrigt

- Jag har inget läromedel och kommunen har inga pengar.
  Ingen frihet alltså att fundera över detta så länge som situationen är låst.·
- Tycker att de läromedel som kommer från spsm är väl anpassade till våra elever. Svaren i enkäten blir därför missvisande då de slås ihop med andra förlag.
- Är bara resurs några timmar/vecka, arbetar med annan verksamhet inom specialskolan.
- Det är svårt att veta vilka läromedel som är anpassade för elever i särskolan från de kommersiella läromedelsförlagen och vi blir oftast bortglömda när förlagen kommer med sina utställningar till grundskolan. Tycker att lågstadiets visningar passar oss bra men vi behöver veta när de går av stapeln.
- Skulle önska "läromedelsträffar" där lärare kan delge varandra exempel på läromedel som funkar i deras klasser.
- Mina inskrivna elever går mycket i vanlig klass och då vill de gärna inte ha annat material annat än i min lilla grupp. Vilket kan vara svårt att anpassa så det passar. Skulle vara bra med böcker som ser lika ut men olika nivåer. Vi jobbar i projekt och det blir mycket egna material. Vilket blir betydligt lättare att anpassa material.
- Jag saknar material som är anpassat efter grundskolans och särskolans ämnen. Vi läser ofta ämnesvis och det finns ibland för lite material avsnittsvis enligt uppnåendemålen.
- I min särskolegrupp som jag hastigt tog över finns så gott som inga läromedel. De som finns är inte anpassade för eleverna som finns i gruppen. Lägger ner mkt tid till att planera helt från noll. Önskar man hade läromedel att stötta sig mer på som eleverna kan arbeta med lite mer självständigt ibland.

Av de svarandes övriga synpunkter kan vi framförallt konstatera att de närbesläktade problemen med ”för barnsligt material” och åldersspannet även återkommer här.

9 Kommentarer och sammanfattning av undersökningens tydligaste resultat

Vi inleder detta avslutande avsnitt med några kommentarer till undersökningens svarsfrekvens och tillförlitlighet.

Svarsfrekvensen i undersökningen är påfallande låg (37 %). Vad orsakerna till detta är kan vi endast delvis försöka förklara. En orsak kan vara att mailadresserna har letats fram på skolornas/kommunernas hemsidor. Detta tycks i många fall ha bidragit till returer där det meddelats att de sökta personerna i finns eller att man inte bedriver någon undervisning för grundsärskolan år 7 – 10. Det är naturligtvis också så att en stor del av dem som inte svarat även kan ha gjort detta av samma skäl. Med andra ord finns en risk för att träffsäkerheten på kommuners och skolors hemsidor för att hitta mailadresser är låg.

Ett annat skäl till den låga svarsfrekvensen kan vara ”mailkulturen” i lärargruppen eller dålig tillgång till datorer med webb- och mailanslutning. En lärare sitter inte vid ett skrivbord där datorn är påkopplad hela tiden. I vissa fall förekommer det att flera dela på samma dator, vilket också kan bidra till att man inte bevakar sin mail regelbundet.

Andra, inte alltför ovanliga, orsaker till bortfall kan vara svårigheter att besvara enkäten eller att förstå frågorna. I de fria svaren i enkäten förekommer ytterst få kommentarer som rör enkätens utformning eller svårigheter att besvara frågorna, detta är annars vanligt förekommande i enkätundersökningar.

Vi har dock 74 svarande vilket trots allt får anses vara en stor grupp. Det finns även representanter för alla kommuner som ingått i undersökningen vilket tyder på att utskicket trots allt nådde skolorna. Konsekvensen av den låga svarsfrekvensen är dock att det uppstår vissa svårigheter när det gäller jämförelser mellan svarsgrupper. Framförallt gäller detta jämförelser mellan ämnen där vissa ämnen har få svarande. Vi har även tidigare varnat för att göra jämförelser mellan alltför små och stora grupper. När jämförelser har gjorts har det endast gällt frågor där minst 9 personer från respektive jämförelsegrupp har besvarat frågan.

Frågan är också om de 74 svarande är representativa för målgruppen totalt. Här kan vi bl. a. inte bortse ifrån att risken finnas för att de som redan känner till myndigheten och dess läromedelsverksamhet är mer svarsbenägna än övriga.

De huvudsakliga resultaten av undersökningen kan sammanfattas i följande punkter.

- I de fall där **jämförelser** gjorts kan man konstatera att klasslärarna många gånger ger omdömen som ur denna undersöknings syften kan tolkas som mer positiva jämfört med ämneslärarnas svar.

- När det gäller **kännedom om myndigheten** och läromedelsverksamheten kan vi konstatera att många hoppat över denna fråga. Ett motiv till detta kan vara att de svarande inte vill delge ”negativa budskap” till dem som ställer frågan. Av dem som har svarat tycks flertalet i huvudsak ha en relativt god kännedom om myndigheten och läromedelsverksamheten.

- De **informationskällor** om läromedel som anses vara viktigast är kollegor och information från kommersiella förlag tätt följt av Specialpedagogiska skolmyndigheten. Två frågealternativ som inte fanns, men som återkommer i kommentarer till frågan är webben, eller ”googling” som någon svarande uttrycker det, samt andra media som tidningar och annonser. I ljuset av denna undersöknings syften är det naturligtvis positivt att de svarande värderar myndigheten högt som informationskälla.

- **Myndighetens hemsida** är också ett av ansiktena utåt och kan spela en viktig roll bl. a. när det gäller information om läromedel. Flertalet av de svarande har besökt hemsidan. De som gjort detta anser i allmänhet att sidan är lätt att hitta på och att man har hittat den information man sökt. Positiv är att något mer än hälften av dem som besökt hemsidan även någon gång beställt läromedel via hemsidan.

- Myndighetens permanenta **läromedelsutställningar** kan vara viktiga källor för inspiration, information och införskaffande av läromedel. Något fler än hälften av de svarande totalt har besökt någon av utställningarna, färre ämneslärare än klasslärare. De som har besökt utställningarna är i allmänhet positiva, särskilt gäller detta personalens kompetens.

- Överlag kan **användningen av förlagsproducerade läromedel** bedömas som låg. På frågan om i vilken grad man använder förlagsproducerade läromedel är de högsta bedömningar i ämnena matematik, svenska, naturorienterande ämnen och samhällsorienterande ämnen. Medelvärdena på de femgradiga skalorna i dessa ämnen ligger dock inte högre än mellan 2,7 och 3,2.

- **Orsakerna till att man inte använder förlagsproducerade läromedel** tycks i hög grad vara att det är svårt att finna läromedel som svarar mot spannet i elevgrupperna, att det är svårt att finna åldersadekvata läromedel och att det krävs för stor anpassning av de förlagsproducerade läromedlen för att de ska vara användbara.

- Det tycks inte vara självklart att man föredrar att arbeta med **egna producerade läromedel** framför förlagsproducerade läromedel.

- Ett problem som återkommer på flera ställen i undersökningen är **svårigheterna att finna åldersadekvata läromedel**. Flera pekar på att de studerande många gånger upplever läromedlen som ”barnsliga”. Åldersspannet, eller kanske mer adekvat uttryckt mognadsspannet, i undervisningsgrupperna är ofta stort, vilket många gånger också förstärker problematiken.

- De ämnen där man bedömt läromedlen som mest **adekvata för eleverna med avseende på innehåll** är svenska, engelska, matematik och naturorienterande ämnen. Dessa ämnen följs tätts av samhällsorienterande ämnen. Även om dessa ämnen bedömts som mer innehållsadekvata i förhållande till andra ämnen så är de sammantagna omdömena låga, inget medelvärde når över 3,3 på den femgradiga skalan.

- Läromedlens **språkliga relevans** bedöms lågt inom samtliga ämnen. Vid bedömningarna nås endast medelvärden strax över 3,0 på ett par enstaka ämnen.

- Bedömningarna av i vilken utsträckning de förlagsproducerade läromedlen är **adekvata för eleverna utifrån form** (t ex text, ljud, bild) är i huvudsak negativa.

- I stort sett kan man konstatera att de svarande, inom i stort sett samtliga ämnen, anser att man i stor utsträckning måste **anpassa förlagsproducerade läromedel** för att de skall vara användbara för eleverna.

Vi har tidigare konstaterat vissa osäkerheter med avseende på enkätens svarsfrekvenser. Vissa ämnesgrupper har även en dålig representation. En sådan osäkerhet kan bidra till att utredningen betraktas som mindre användbar. Så behöver inte alls vara fallet. Vår uppfattning är att utredningen står på egna ben men att användbarheten av resultaten och pedagogernas påverkansmöjligheter kan ökas. Detta skulle kunna ske genom att låta mindre grupper med representanter för såväl ämneslärare som klasslärare ges tillfälle att reagera på och diskutera utredningens resultat.